

ZOEKEN NAAR ISAH

Voor mijn dochters

‘I am out with lanterns, looking for myself.’
Emily Dickinson

Proloog

Tijdens de lange treinreis van Batavia naar Djokja had ze de spanning al voelen toenemen. Het uitzicht op de sawa's en de bergen was in een mist aan haar voorbijgetrokken, wazig als de poeder die ze op haar gezicht had gedept om haar tante te behagen. Vlak voor haar eindbestemming zat haar keel dicht en moest ze haar eten weggooiden omdat de geur haar misselijk maakte. Louisa kwam natuurlijk om afscheid te nemen van de man die haar ooit in zijn gezin had opgenomen. Maar boven alles hoopte ze dat hij haar eindelijk de namen van haar ouders zou vertellen.

Nadat haar ogen aan de duisternis in de bedompte slaapkamer waren gewend, zag ze dat haar pleegvader met zijn ogen dicht op bed lag, gesteund door een stel witte hoofdkussens. Er was niets over van de man die ze drie jaar geleden voor het laatst had gezien. Met zijn dikke buik had hij op een lachende boeddha geleken, ook al was hij een Hollander pur sang. Ze schrok van zijn ingevallen wangen en de gepijnigde trek om zijn mond. Het was mis met zijn galblaas en hij had er een beroerte bovenop gekregen. Er was niet veel tijd meer.

Nervus ging ze op de stoel bij het bed zitten, een zakdoek met eau de cologne in haar hand. Hij opende langzaam zijn ogen en ze kondigde aan dat zij het was, Louisa. Met lichte weerzin boog ze voorover en kustte hem op zijn klamme voorhoofd. Herkende hij haar nog wel? Ze zei hoe vreselijk ze het vond dat hij zo ziek was en bedankte hem voor al het goede dat hij voor haar had gedaan. Dat leek haar het minste.

Daarna besloot ze een poging te wagen. Het was absoluut niet gepast, dat wist ze, maar ze kon zich niet langer beheersen.

‘Oom Arnold,’ zei ze, ‘alstublieft... wilt u mij zeggen... de naam van onze ouders... ik smeed u.’

‘Och, nee, niet...’ antwoordde hij met moeite.

Ze besloot door te zetten.

‘Wilt u dan misschien... waar ze vandaan kwamen?’ smeekte ze, ‘leven ze nog... zijn ze dood?’ Oom Arnold rochelde en opende zijn mond. Hoopvol boog ze naar voren, de dikke mist van de nabije dood in zijn adem trotserend. Ze zag dat hij haar met zijn waterige blauwe ogen probeerde aan te kijken. Zijn blik zwierf door het vertrek maar vond haar niet.

‘Ik...’ begon hij, toen er plotseling een snerpemde stem achter hen klonk: ‘Louisa, ik denk dat je je oom veel te veel vermoeit. Het is tijd om hem te laten rusten.’

Het was tante Lot. De vrouw die het geheim van haar ouders in het graf mee zou nemen, ‘omdat dat beter was’, en die er altijd voor waakte dat Louisa lang alleen was met haar echtgenoot. Met één hand in haar zij dirigeerde ze Louisa met een boze blik de kamer uit. Die boog, net als vroeger, haar hoofd en stond langzaam op. Weer had ze zich het zwijgen op laten leggen. Ze was al vijftientig en moeder van drie kinderen, maar in dit huis voelde ze zich klein en overbodig.

Ze keek nog even achterom. Oom Arnold had zijn ogen al weer gesloten en haalde zwaar adem.

Verslagen liep ze naar buiten. Een volgende gelegenheid zou zich niet voordoen. Op het achtererf inhaleerde ze de frisse lucht hartgrondig: de dampen van *obat sariawan* en het zieke lichaam van de stervende man waren verstikkend. Waarom konden ze die kamer niet wat opvrolijken en hem een beetje daglicht en frisse lucht gunnen? Maar tante Lot gunde uiteindelijk niemand het volle daglicht. Zij was een kind geweest met een ongelukkige jeugd en daar moest iedereen

voor boeten, zelfs de man die haar min of meer van dat vreselijke leven had gered.

Op de achtergalerij trof ze een sombere Edu en een verdrietige Robbert, de zonen van Lot en Arnold, met wie zij en haar zus waren opgegroeid. Door hun brandende sigaartjes rook het of hun vader hen toch een beetje gezelschap hield. Louisa keek naar de stenen kruik met jenever en onderdrukte de neiging te vragen of zij ook een glaasje mocht. Hoewel ze *paitjes*, zoals de jongens het noemden, vies vond, zou ze haar wanhoop nu het liefst dempen met een paar teugen alcohol.

‘Komt je zus nog afscheid nemen?’ vroeg Robbert.

‘Pauline kan niet weg van de plantage,’ antwoordde ze, maar dat was eigenlijk een gok, ‘ik hoop dat ze naar de begrafenis komt.’

‘Daar heeft-ie veel aan,’ mompelde Robbert. Ze gaf hem gelijk, maar zweeg.

‘Ik ben bang dat papa de nacht niet haalt,’ zei Edu.

De drie keken elkaar aan. Louisa wilde opmerken dat hij een goede man was geweest, maar om nu al over oom Arnold in de verleden tijd te spreken, leek ongepast. Ze trok een stoel bij en zette zich tussen de twee mannen in.

‘Ik zal hem erg missen,’ zei ze toen maar. Het was beleefdheid, al beseften de broers dat waarschijnlijk niet. Zij hadden niet van nabij meegemaakt hoe hun vader steeds meer afstand nam van Pauline en haar. Hoe hij van de goeiige oom veranderde in een kleurloze marionet die gehoorzaamde aan de wil van zijn vrouw. Bovendien: hoe vaak reisde zijzelf nou naar Djokja om tante Lot en oom Arnold te bezoeken? Eens in de drie, vier jaar? Ze hadden Louisa’s kinderen nog nooit gezien, en ze hadden ook nooit gereageerd op de verhalen die ze in haar brieven vertelde. Zelfs nu zijn ziel op het punt stond zijn lichaam te verlaten, kwam ze niet verder dan te constateren dat hij een goede oom was geweest. Alsof zij, een aangenomen kind met slechts één zus, enig idee had wat dat inhield.

Die namiddag schreef ze een brief aan Pauline.

Djokja, 14 juni 1895

Lieve zus,

Het ziet ernaar uit dat oom Arnold binnenkort overlijdt. Hij is moe en wil niet meer. Die attaque heeft het laatste restje levenslust uit hem geslagen en ik zie dat bezoek hem zeer vermoeit. Het is dus niet erg dat je de ingewikkelde reis naar Djokja niet hebt ondernomen. Tante Lot loopt als een broedse kip om zijn bed heen te scharrelen en probeert vooral te voorkomen dat ik hem alleen spreek. Je zult het me vast kwalijk nemen, maar ik voel nog altijd een enorme drang om hem een bekentenis te ontlokken over onze ouders, nu kan het immers nog. Maar ik vrees dat onze, mijn, kansen zijn verkeken wat dit onderwerp betreft. Ik zag aan zijn ogen dat hij al een grens over is gegaan en niet echt meer onder ons is. Het blijft echter een gruwelijk idee dat de laatste persoon die ons vrijwillig iets over onze afkomst zou kunnen vertellen er straks niet meer is en voor altijd zal zwijgen (al zou ik *tjabe rawit* in haar ogen oeleken, dan nog zou tante niets zeggen).

Ik weet dat jij dit allemaal tijdverspilling vindt. Dat jij niet per se hoeft te weten wie onze ouders waren omdat je andere zorgen aan je hoofd hebt. Ik weet dat jullie het op Sumatra nog altijd zwaar hebben in de suiker en dan heb je ook nog je zieke zoon die je aandacht nodig heeft. Toch kan ik het niet begrijpen. Als ik een groep vrouwen over straat zie gaan met een *bakoel* op het hoofd, op weg naar hun hutjes in de kampong, moet ik aan haar denken. Jij ziet misschien dagelijks de gebogen ruggen van vrouwen die rietstokken planten – of ze lopen vanaf de sawa's met hun blote voeten vol modder

en bloedzuigers langs je heen. Denk jij dan niet: een van hen zou mijn moeder kunnen zijn? Kijk jij niet net als ik naar de vorm van hun gezicht, hun neus, hun mond, op zoek naar iets herkenbaars?

Nou ja, soedah. Ik heb de familie (Edu en Robbert zijn uiteraard ook hier) verteld dat jij op dit moment niet weg kan van de plantage, en dat de kans klein is dat je de begrafenis haalt. Dat begrepen ze uiteraard. Wat is het toch treurig dat de enige warmte die wij in onze jeugd ontvingen, afkomstig was van oom Arnold en onze baboe. Dat laatste zal menig kind ons na kunnen zeggen – maar niet iedereen had een oom als wij, hoe afstandelijk hij later ook deed.

Ik geef deze brief nu snel mee aan de djongos. En ik stuur je een telegram om je op de hoogte te houden, dat is die ouwe wel waard.

Veel liefs en omhelzingen,
je Louisa

Oom Arnold overleed enkele dagen later. De opkomst bij zijn begrafenis was bescheiden, veel vrienden had hij niet meer. Pauline was er niet bij. Tijdens het condoleren speurde Louisa de gezichten af: zou er iemand aanwezig zijn die haar iets over haar afkomst kon vertellen? Tot haar schrik barstte ze, toen ze langs het open graf liep, in tranen uit. Iedereen dacht dat dat kwam doordat ze zo vreselijk gehecht was aan haar pleegvader, maar zij wist dat ze huilde om alles wat nooit meer zou worden gezegd.

Even hoopte ze dat hij een brief had achtergelaten, of een document, zodat ze verder kon met haar zoektocht. Maar toen het testament was voorgelezen (Pauline noch zij waren hiervoor uitgenodigd, als aangenomen kinderen zouden ze niets erven) en alle andere zaken

waren afgehandeld, begreep ze dat zoiets nooit in hem was opgekomen. Of, en die kans was waarschijnlijk groter, dat tante Lot alle sporen zorgvuldig had uitgewist.

I
ENGEL

1900 – 1907

1

In haar rijtuig kijkt Louisa uit naar het weerzien met Cato, haar jeugdvriendin. Zou ze nog steeds niet in de pas wensen te lopen of zou het huwelijk haar misschien wat hebben getemd? Over Cato werd jaren geleden al gezegd dat zij een gouden toekomst tegemoet ging omdat ze zich zou verloven met de *totok* Hendrik Roelofs. Een man die elk blond meisje had kunnen krijgen, maar die was bezweken voor de charmes van de rijke Indische Cato. Zoals tante Lot altijd betoogde: 'Een *belanda* trouwen is het beste wat een Indisch meisje kan overkomen.'

Ook Louisa was voor Cato gevallen. Zelfs haar verlangen om toe te treden tot de nonnen verdampte. Die eerste week op de school in Weltevreden was het klooster een serieuze optie, herinnert ze zich; zo graag wilde ze ergens bij horen. De hoge, witgekalkte muren van het gebouw, de heiligenbeelden en crucifixen wekten een groot ontzag op, net als de ijzeren regelmaat van het dagelijks leven. Het was op een vreemde manier bijna romantisch. Ze was verliefd op de eenzame engel die op haar voetstuk in de achtertuin stond, omringd door oude palmbomen die haar bij elk briesje koelte toewuifden. Als ze de indrukwekkende kapel met het altaar betrad, groette Louisa in stilte de glas-in-loodramen die aan de bovenzijde naar binnen openstonden, alsof ze de aanwezigen persoonlijk wilden zegenen. Zelfs als ze een lege toiletkamer aantrof, voelde ze eerbied voor de strenge herhaling van witte lampetkannen- en kommen, kaarsrecht op een rij. Er ging van alles zo'n ongekende rust, zo'n harmonie uit. Hier betrad ze